

A UTOPIA LIKELY TO HAPPEN: THE NEW HUMANISM

Sorin Ivan

Prof., PhD, "Titu Maiorescu" University of Bucharest

*Abstract:*The becoming of humanity is marked by utopian projections as alternatives to reality and spaces of spiritual evasion or as scenarios of reforming society. In the contemporary era, dominated by an accentuated pragmatism, with the decline of interest in education and culture, a new utopia can be considered 'the New Humanism'. Without being conceptualized as a current or ideology, the New Humanism crystallizes a notion to whom a series of realities and tendencies of the world today can be subsumed. This new 'utopia' takes place within the vision of a humanistic essence promoted in the European Union and globally, structured of principles and values that have at their core the human being, its individual and social existence, of the fundamental human rights and freedoms. Culture, education, knowledge, values of the spirit have a major place within the New Humanism. The evolutions that take place under the auspices of the New Humanism can lead us to consider it, beyond the paradox of terms, a utopia likely to happen, a utopia in progress. There are yet processes in the present age that can become threats in the metamorphosis of the New Humanism from utopia into reality.

Keywords: utopia, New Humanism, culture, education, spiritual values, threats

Epoca pe care o trăim poate fi definită printr-o serie de determinanți: Epoca Postcomunistă, Perioada Post-postmodernistă, Era Tehnologiei Digitale, Epoca Globalizării, Era Postculturală și seria poate continua în funcție de criteriul definirii. Dintr-o altă perspectivă, aceea a poziției omului în cadrul lumii contemporane, la nivelul viziunii de ansamblu a politicilor naționale (din statele democratice), europene și internaționale, putem considera că trăim în *Epoca Noului Umanism*. Despre o ideologie bine cristalizată, nu putem încă vorbi, ci mai degrabă despre un concept, o direcție și un sens general al evoluției societăților, sub auspiciile unui set de principii și valori comune. În acest cadru, cel puțin ca tendință și ca încercare, poate subliminală, de recuperare a viziunii Renașterii în era tehnologiei digitale și a corectitudinii politice, omul este pus în centrul tuturor lucrurilor, iar lumea gravitează în jurul individului și al intereselor lui.

În lungul și dificilul lui drum de la utopie la realitate, Noul Umanism întâmpină o serie de *dificultăți*, unele externe, care țin de mediul în care proiecția utopică încearcă să prindă viață, altele de ordin intern, determinate de elemente din propria structură, văzută dintr-o perspectivă *lato sensu* a procesului. Unele dintre acestea pot avea un impact major în termeni de risc asupra Noului Umanism. Dificultățile în cauză sunt generate de fenomene și procese definitorii pentru era prezentă și pentru viitor, „normale” pentru timpul pe care îl trăim, în timp ce preocupările pentru cultură, educație, spiritualitate și valori identitare pot fi interpretate ca o formă de rezistență comună față de o evoluție care schimbă în mod fundamental existența umană și cursul civilizației.

1. Noul Umanism și pragmatismul lumii contemporane

Prima dintre dificultăți se referă la *pragmatismul exacerbat* și la *mentalitatea consumeristă* ale epocii pe care o parcurgem. În virtutea acestora, la nivelul individului comun și la cel general al societății, valorile materiale au un statut de primordialitate în raport

cu cele de ordin spiritual, cultural ori chiar etic, care sunt, deseori, abordate în regim facultativ ori ignorate de-a dreptul. Trăim într-o perioadă a umanității în care ideea de bine capătă în mod prevalent sensuri concrete, imediate, cu referire prioritară, uneori exclusivă, la binele de ordin material. În aria de referențialitate a conceptului de „Bine”, semnificațiile intelectuale, spirituale, culturale, morale sunt din ce în ce mai restrânse, sub presiunea celor de natură materială. Triada constituită din Bine, Adevăr și Frumos, ca ideal al umanității și existenței, trece prin aceeași metamorfoză, generată de limitarea la arii exclusive de reprezentare și acțiune, la perimetrul intereselor individuale. Omul de azi își pierde tot mai mult valorile care îi definesc umanitatea și care au edificat civilizația umanistă, orizontul spiritual, curiozitatea și deschiderea către cultură, cu vasta și diversă ei fenomenologie.

Borges își reprezenta Paradisul ca pe o Bibliotecă. Lumea de azi și-l reprezintă ca pe un imens Mall, proiectându-l, altfel spus, după chipul și asemănarea sa, ea însăși fiind un amplu spațiu comercial, un mall nesfârșit. Omul nou al *lumii ca mall* are tot mai puține aspirații spirituale, preocupări de ordin cultural și estetic, de vreme ce tot ceea ce-și dorește este tangibil și poate fi procurat imediat în schimbul banilor. Ne confruntăm cu o schimbare fundamentală, care, în esență, nu e nouă în sine; nouă ar putea să fie însă amploarea ei. Lumea de azi favorizează o astfel de transformare, prin pragmatismul ei dominant, care face din existență, în mod prioritar, un spațiu al bunurilor și serviciilor, al tranzacțiilor și comerțului. Este o lume a mall-urilor și hipermarket-urilor, sufocată de mărfuri, care creează în continuu necesități prin strategii tot mai elaborate de influență, seducție și manipulare. Oferind individului totul, fie util, fie inutil, prin abundență și diversitate, prin posibilitatea de satisfacere a oricărei dorințe, îl subjugă și îl fidelizează, transformându-l într-un consumator docil, fără personalitate și spirit critic.

În acest mediu definit de pragmatism, cultura este prezentă într-o gamă largă a diversității de expresie și substanță, în toate formele, de la cele mai elevate, rezervate elitelor, până la formele culturii de masă, ale subculturii și kitschului. Cu toate acestea, publicul interesat de cultură este tot mai restrâns, în general fragmentat pentru fiecare formă de expresie. Fiindcă nu oferă satisfacții spectaculoase, imediate, concrete, atașamentul individului actual față de valorile culturii scade progresiv. Se poate obiecta, și pe bună dreptate, că niciodată cultura nu a fost un fenomen de masă, cu excepția societăților totalitare, când, aservită ideologiei, a cunoscut fenomene de degradare spre zonele kitsch-ului și ale subculturii. În același timp, o perspectivă lucidă asupra realității ne înfățișează o lume din care cultura se retrage din ce în ce mai mult, ca apele care părăsesc uscatul, lăsând locul existenței bazate pe interesele care privesc confortul material. Se întâmplă acest fenomen deși se „produce” multă cultură, deși oferta culturală este amplă și diversă, pentru toate gusturile și toate publicurile. Omul de azi își pierde progresiv interesul pentru cultură, în baza unui pragmatism existențial care domină lumea și viața individuală. Aparent paradoxal, deși cultura ocupă un loc important în configurația spirituală a existenței noastre, statut dezvoltat prin tratate, politici, programe, proiecte, inițiative, decizii etc., lumea de azi se îndepărtează de cultură, se lasă dominată de valori materiale, sub influența unui pragmatism existențial dominant, superficial în esența lui. Treptat se naște, dacă nu s-a născut deja, *omul nou al lumii postculturale*, *omul mall-ului*, care îl scoate în izolare într-o minoritate din ce în ce mai restrânsă pe *omul bibliotecii*.

2. Noul Umanism, globalizarea și uniformizarea societății

Dacă privim lucrurile la un nivel mai extins, atunci discuția despre cultură și valori ca elemente fondatoare ale Noului Umanism descoperă noi lucruri interesante și noi amenințări la adresa „utopiei” de care vorbim. *Procesul globalizării*, construit, el însuși, pe baza unui pragmatism politic vizionar, care visează o umanitate uniformizată, determină remodelarea lumii prin adoptarea unor valori, standarde și abordări comune. În cadrul globalizării, legile și

interesele economice, pragmatismul și valorile materiale, consumerismul și tranzacționismul, idealul binelui de ordin imediat sunt elemente dominante. Globalizarea duce la diminuarea treptată a diversității la toate nivelurile și în majoritatea formelor ei de expresie (lingvistică, spirituală, culturală etc.). Un efect direct al diminuării diversității îl constituie procesul de uniformizare a societăților și indivizilor sub presiunea acelorași valori ori pseudo-valori. În cadrul transferului de valori, prin adoptarea celor globalizante în locul celor definitorii, specifice grupului, comunității ori națiunii din care face parte, globalizarea prezintă o serie de riscuri la adresa identității individului.

Trebuie adăugate și alte procese și fenomene care au loc în cadrul globalizării. Dincolo de eufonia principiului, idealul „unității în diversitate” se dovedește a fi o dificultate a unei Europe construite pe identități, cu rădăcini adânci în culturi și civilizații diferite. Fenomenul multiculturalismului, din ce în ce mai extins, trebuie privit și din perspectiva riscurilor pe care le prezintă la adresa păstrării și afirmării identității. Migrația ca fenomen care a explodat în ultimii ani reprezintă un proces care duce treptat la un mixaj de populații, rase, etnii, limbi, religii, culturi etc. și la transformarea Europei într-un mozaic global, într-o societate amestecată, uniformizată, masificată, o masă amorfă fără identitate. Educația și cultura se adaptează cerințelor globalizării, încadrându-se în ideologia și liniile de evoluție ale procesului, guvernat de legile pragmatismului economic, politic, financiar și existențial. La nivelul reformei educației din Europa, una dintre direcțiile de acțiune o reprezintă „masificarea” învățământului superior, care semnifică deschiderea sa către o largă varietate de publicuri, democratizarea și liberalizarea accesului, altfel spus, părăsirea paradigmei elitare, a accesului prin selecție.

„Satul global” (McLuhan) nu constituie un mediu al elitelor, ci al maselor uniformizate, al societății masificate. Lumea de azi e un Turn Babel redus la numitorul comun al unei „limbi” comune de către globalizare, un spațiu al pragmatismului universal, al ștergerii identităților, al uniformizării și masificării omului și societăților. Timpul elitelor, edificate prin educație și cultură, pare să intre într-o fază de crepuscul în actuala configurație mentală și politică a lumii și a societății globale. Lumea contemporană riscă să devină un cadru al despiritualizării și deculturalizării, un mediu propice al mediocrizării omului, în raport cu valorile spiritului, și al uniformizării individului. Omul nou al globalizării, în curs de „formare”, este omul mall-ului și al confortului, nu omul bibliotecii, al studiului și al creației culturale. Într-o lume tot mai secularizată, în care religia este treptat împinsă către marginile existenței prin extinderea suverană a „libertății conștiinței”, mall-urile devin noile „catedrale” ale globalizării, pline de oameni de toate vârstele, de toate rasele și orientările, transformați în consumatori de mărfuri și servicii.

3. Explozia tehnologică și implicațiile ei asupra Noului Umanism

O realitate care nu poate fi ignorată în evoluția Noului Umanism este **explozia tehnologică**, fenomen care revoluționează existența umană în toate aspectele ei. Progresele tehnologice evoluează cu o rapiditate fără precedent, iar efectele lor se resimt la nivelul individului, al societății și al civilizației, în sensul că schimbă totul, creând o nouă realitate, cu noi reguli, ritualuri, facilități și aspirații. Impactul tehnologiei informației și a comunicațiilor (ICT) este atât de puternic încât vorbim astăzi despre digitalizarea existenței umane și despre Civilizația Digitală. Ar fi inutil să insistăm asupra avantajelor pe care tehnologia digitală le aduce în lumea de azi în toate domeniile. Trebuie subliniat însă rolul ICT în facilitarea comunicării și a relaționării dintre indivizi, prin desființarea unor bariere (timp, spațiu) care altădată erau intranscendabile. Ceea ce reprezintă un progres important la nivelul existenței, omul fiind, de la Aristotel citire, *zoon politikon*, *homo socialis*. În același timp, educația, cercetarea, cultura, cunoașterea în general își găsesc în tehnologie și internet un suport de

neînlocuit prin accesul pe care îl oferă la informație, baze de date și resurse aproape nelimitate. Din acest punct de vedere, tehnologia informației și a comunicațiilor, internetul ca sistem de informare și comunicare constituie o sursă de educație și de cultură, un mediu al documentării și cercetării, al realizării de conexiuni informaționale și de sinapse cognitive, de relaționare și comunicare în activitatea de creație culturală și științifică, o platformă de promovare a valorilor umanismului contemporan. În termeni esențiali, tehnologia digitală este un suport de importanță majoră al Noului Umanism. De altfel, ținând cont de epoca în care este proiectat, fie și cu doza de utopie care îi este proprie, în continuitatea utopiilor pozitive ale civilizației, o epocă, așa cum subliniam anterior, a exploziei tehnologice și a dezvoltării impetuoase a tehnologiei digitale, putem considera că Noul Umanism în formula în care este gândit și aplicat astăzi nici nu poate fi conceput fără suportul tehnologiei digitale. Dintr-un motiv foarte simplu, de altfel: pentru că nici existența însăși nu mai poate fi reprezentată în afara tehnologiei digitale.

Cu toate acestea, există și *implicații negative* ale tehnologiei informatice asupra individului și societății, asupra vieții private și publice și, în directă consecință logică, asupra ideii care creează cadrul de promovare a ființei umane în prim-planul existenței și al lumii, Noul Umanism sau, în termenii propuși în lucrarea de față, utopia posibilă a Noului Umanism. Deși constituie un suport redutabil al existenței în prezent și în viitor, tehnologia digitală poate genera amenințări la adresa coerenței și transformării în realitate a Noului Umanism, cu tot ceea ce implică această metamorfoză de la concept la real.

Înainte de *boom*-ul tehnologic de la sfârșitul secolului trecut și de apariția internetului, cultura a reprezentat nu numai un mijloc de manifestare a inteligenței creative în forme estetice de o largă diversitate, ci și un mod de creare de lumi noi, paralele, alternative la lumea reală, o cale de evaziune din real în imaginar. Domeniile literaturii și filosofiei au format, de altfel, teritoriul de naștere al utopiilor. În societățile totalitare ale regimului comunist din a doua jumătate a secolului al XX-lea, literatura a fost un mijloc de evadare din realitatea controlată ideologic, amenințată de teroarea politică, și, astfel, un mod de supraviețuire și o formă de libertate. Fapt semnificativ, această funcție a literaturii și, în general, a culturii s-a manifestat nu numai în rândul elitelor, ci și în restul societății, care a descoperit în scenariile și lumile ficționale un suport spiritual și psihologic, un mod de rezistență în fața opresiunii. În acest cadru existențial și cultural, Internetul, prin natura lui de mijloc de informare în toate domeniile, de comunicare, lectură, divertisment (pe o gamă nesfârșită a scenariilor și posibilităților), s-a impus rapid și fără drept de apel ca o alternativă la alternativa pe care o constituia, în virtutea istoriei și a însuși sensului ei de existență, cultura. O alternativă în toate privințele, informare, relaționare, socializare (online), loisir, lectură, mai facilă și mai accesibilă decât frecventarea culturii, inclusiv din punctul de vedere, fundamental, al implicării psihice și consumului intelectual.

Internetul exercită o fascinație permanentă și a devenit parte a existenței umane, fără de care aceasta este greu de conceput. Mai mult decât un mijloc de informare, a devenit o realitate paralelă, un mediu virtual de existență, care a ajuns să „concreteze” existența reală. Foarte mulți oameni, în special tineri, își trăiesc o bună parte din viață în spațiul virtual, prin frecventarea intensivă a mediului online, în special din rațiuni de comunicare și relaționare interumană, prin intermediul rețelelor sociale (*social media*) și al celorlalte aplicații dedicate acestui scop. Accesul la fascinantă lume virtuală, plină de atracții, surprize și capcane, ca un imens labirint, aflat la începutul explorării, dar care niciodată nu va putea fi străbătut în întregime, este facilitat astăzi de terminalele digitale tot mai performante din categoria telefoanelor inteligente, care au ajuns să surclaseze „clasicele” și învechitele computere, laptopuri și chiar tablete. Internetul a ajuns un fel de oglindă prin care Alice, într-o mare varietate umană, de pe tot globul, pătrunde într-o lume paralelă, virtuală, care îi oferă o gamă infinită de atracții și fascinanții și din care nu mai vrea să se întoarcă.

În condițiile în care civilizația dezvoltă o existență paralelă în spațiul virtual, toate formele de manifestare ale spiritului și ale culturii se regăsesc și în mediile online. Există vaste baze de date internaționale, resurse științifice, biblioteci virtuale, site-uri, platforme, publicații, cărți, care susțin informarea, documentarea, cercetarea, producerea și transferul de cunoaștere, fără de care cunoașterea ca proces complex și continuu nu mai poate fi concepută astăzi, dacă luăm în calcul creșterea exponențială a volumului de informație din toate domeniile. Dar în imensa diversitate a conținuturilor de pe internet, există și nenumărate surse care livrează date științifice și culturale colportate, inconsistente, trunchiate, plagiate, mijloace de „popularizare” și vulgarizare a informației, medii de pseudo-cultură și pseudo-știință. Accesibile printr-un click, implicând eforturi intelectuale mai mici decât studiul și lectura „tradiționale”, astfel de site-uri sunt intens frecventate, în special de generațiile tinere, constituind „scurtături” (*shortcuts*) în universul informației. Mijloace facile și inconsistente de informare, aceste surse și medii online sunt, în realitate, nocive prin acțiunea și implicațiile lor, pentru că diversionează într-un mod periculos educația, actul cunoașterii, dezvoltarea intelectuală și formarea culturală ale individului.

Prin omniprezența și acțiunea multilaterală ale tehnologiei digitale în lumea azi, viața tinde să gliseze din real în virtual, iar omul să devină tot mai mult o *ființă digitală, homo digitalis*, cu implicațiile pe care le implică această metamorfoză. Procesul de transformare se află încă la începuturile sale. Există scenarii și proiecții, care pot fi considerate în mod egal utopii și distopii, utopii din perspectiva evoluțiilor și progreselor tehnologiei, care va ajunge să ia în stăpânire totul, omul, civilizația și lumea, viața și moartea, distopii, din punctul de vedere al omului, care va parcurge un regres pe scară ontologică și spirituală, devenind tot mai mult digital, cyborg, android, „ființă” *postbiologică*, în era *postorganică* și *postumană* a umanității, proiectată în următorul milion de ani sau chiar mai devreme, conform unor profeții „optimiste” sau „pesimiste” (depinde, din nou, din ce parte a lucrurilor privim). Se pare că această metamorfoză îi va asigura omului, sau, mai degrabă, „ființei” postumane, nemuirea. Dar cu ce preț rămâne o întrebare, care, de-a lungul deceniilor și secolelor următoare, odată cu avansul vertiginos, exponențial al tehnologiei, va deveni din ce în ce mai acută.

4. Noul Umanism și Multiculturalismul

Considerând Noul Umanism ca pe un cadru ideologic comprehensiv, în care pot fi integrate cele mai importante procese și tendințe privitoare la om, societate și civilizație din epoca actuală, putem adăuga în structura lui încă două elemente de o importanță specială: *multiculturalismul și corectitudinea politică*.

Multiculturalismul, adânc înrădăcinat în istorie și natural în anumite spații geografice, constituie o realitate a zilelor noastre și privește, în același timp, un proces în desfășurare, date fiind evoluțiile curente pe plan internațional. Spațiu al coexistenței culturale a mai multor națiuni, etnii, rase, limbi, culturi, religii și identități, multiculturalismul configurează un cadru geografic și spiritual al diversității. Există în lumea de azi țări, regiuni, metropole, comunități, unele cu un lung trecut istoric, suprapus, uneori, cu întreaga lor existență, care s-au dezvoltat și au evoluat în paradigma multiculturală, ca medii ale coabitării, guvernate de toleranță, respectarea alterității și spirit colaborativ. Elveția, Belgia, Canada, metropole precum New-York sunt numai câteva exemple, dintre cele mai cunoscute. Multiculturalismul în această formulă constituie un teritoriu comun în care grupurile există și se dezvoltă împreună, colaborează pe toate liniile existenței, influențându-se reciproc, împrumutând unele de la altele elemente specifice de cultură, spiritualitate, limbă, ritualuri, tradiții, dar păstrându-și, în datele ei esențiale, identitatea etnică, lingvistică, culturală, spirituală, religioasă.

O hartă ideală a spațiului multicultural l-ar reprezenta împărțit în regiuni și microregiuni delimitate de granițe permeabile, în care fiecare dintre acestea ar semnifica o comunitate ori

un grup identitar. În fiecare subdiviziune, ca areal al fiecărei identități, comunitatea care o locuiește se manifestă în termenii culturii proprii și ai valorilor ei identitare. Dar fiecare perimetru nu există izolat, autonom, rupt de întreg, ci integrat întregului, ca parte structurantă a acestuia, fără de care întregul însuși își pierde identitatea multiculturală. Aceasta înseamnă că toate grupurile și comunitățile sunt angrenate într-un mecanism al coexistenței, al colaborării și sinergiei. Imaginea poate fi reconceptualizată sub semnul principiului director al Uniunii Europene, „unitate în diversitate” sau „uniți în diversitate”. În context, principiul poate fi urmărit și la nivelul comunităților, și la nivelul indivizilor. În această ipostază, multiculturalismul poate crea un spațiu fecund, al armoniei și eflorescenței spirituale și culturale, ca un concert polifonic, ale cărui armonie și cromatică spectaculoasă se nasc din diversitatea vocilor. Prin relațiile de comunicare și colaborare dintre comunitățile constitutive, comunități cu *granițe deschise*, multiculturalismul se dezvoltă și se manifestă pe bază de schimburi și cooperări interculturale, devenind în egală măsură ceea ce am putea considera *interculturalism*.

O altă situație este cea în care grupurile și comunitățile identitare sunt separate de *granițe închise*, când între comunități nu există comunicare sau colaborare ori, dacă există, acestea sunt superficiale și conjuncturale. Este un model definit de conservatorism, de lipsă de deschidere și refuz al valorilor care definesc astăzi existența în cadrul diversității, precum toleranța, respectul pentru celălalt, buna-înțelegere etc. Favorizează, în schimb, exacerbarea identității de grup, a existenței în limitele tradiției, valorilor și aspirațiilor specifice, care structurează și viziunea asupra a existenței și abordarea practică a acesteia. Coabitarea este doar una geografică, spațială, nu și socială, culturală și spirituală. În astfel de cazuri, cel mai important cuvânt îl au diferențele, nu asemănările, elementele și valorile specifice, și nu cele comune. Lipsa coexistenței și a colaborării determină izolaționismul, autismul la nivelul fiecărui grup și duce la accentuarea trăsăturilor specifice. Sunt situații în care valorile și idealurile diverselor comunități care coexistă într-un spațiu multicultural, pe fondul diferențelor specifice, pot intra în contradicție. Închiderea între zidurile propriilor identități, cu tot ceea ce presupun acestea, limbă, valori, tradiții, obiceiuri, modele etc., izolarea, conservatorismul, refuzul dialogului și al cooperării în interiorul diversității transformă spațiul multicultural într-un cadru de potențiale tensiuni și conflicte între grupuri, între identități și modele de existență diferite, nefavorabil emulației polifonice într-o manifestare existențială și culturală concertată.

O altă ipostază a multiculturalismului este situația în care granițele imaginare dintre comunități se șterg, iar membrii acestora se amestecă între ei, multiculturalismul *granițelor absente*. Cu timpul, comunitățile se dizolvă una într-alta, poate chiar înainte de a se fi manifestat în grupuri identitare cu conștiința de sine, formând o populație mixtă, un melanj uman de rase, naționalități, etnii, limbi, religii, culturi, valori etc. În cadrul acestui proces, identitățile, la nivel, mai întâi, de grup, apoi de individ, se șterg și ele. În schimb, prin diluarea identității individuale și prin mimetism, se formează o supraidentitate, din valori și elemente de împrumut, fără o bază solidă, fără repere, fără obiective comune, fără idealuri de grup, de comunitate, ci doar individuale. Populația rezultată dintr-un astfel de amestec este o însumare haotică de individualități, o masă de indivizi care își uită rădăcinile, nu mai au în comun valori și repere identitare, idealuri comune, ci doar obiective individuale și, eventual, scopuri comune conjuncturale. Ei ies din sfera de acțiune a principiului „unitate în diversitate” și intră într-o altă formulă care poate fi definită ca „diversitate fără unitate”. Evident că un astfel de model al „multiculturalismului” nu constituie un mediu propice al coexistenței, armoniei și colaborării. Dimpotrivă, este un cadru care prezintă potențial și risc ridicat de conflict prin evoluția și ciocnirea intereselor și aspirațiilor individuale, care poartă, totuși, ca o *forma mentis* perpetuată în ADN-ul comunității, amprenta mentalităților originare, persistente încă la nivelul grupurilor.

În raport cu această realitate a zilelor noastre, fenomenul multicultural, Noul Umanism are un teren propice de manifestare în primul model al multiculturalismului, cel al granițelor deschise. În spațiul acestuia, afirmarea identității și a valorilor specifice fiecărei comunități se află în echilibru cu existența colaborativă sub auspiciile valorilor comune de azi, ale acceptării, respectului și toleranței, ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, într-un cadru al „unității în diversitate”. În același timp, cel din urmă „model” al multiculturalismului, al granițelor absente, tinde să devină o realitate din ce în ce mai extinsă prin mobilitățile de populație și, în special, prin fenomenul migrației. Prin consecințele pe care le determină, mixajul uman și social, diluarea identităților, pierderea treptată a valorilor, reperelor și idealurilor de existență dezvoltate și perpetuate în cadrul civilizațiilor și societăților tradiționale, de-a lungul mileniilor, aceste tip de multiculturalism, al amestecului, diluării și disoluției identitare, dublat de procese de masificare și uniformizare, reprezintă o amenințare la adresa Noului Umanism. O amenințare, pentru că, prin sistemul de drepturi, libertăți, valori și idealuri pe care îl propune, Noul Umanism privilegiază omul cu identitatea și demnitatea sa, cu obiectivele și aspirațiile sale legitime, care îl definesc ca ființă liberă, autonomă, în mediul larg al diversității și sinergiilor create în interiorul lui. Or, multiculturalismul în forma lui haotică, care favorizează uniformizarea grupurilor și indivizilor într-o masă amorfă, lipsită de identitate, nu poate oferi un cadru de manifestare a valorilor și idealurilor Noului Umanism.

5. Noul Umanism și Corectitudinea Politică

Corectitudinea politică (political correctness), concept cu rădăcini în secolele XVIII-XIX, dar reinventat spre sfârșitul secolului trecut, definește astăzi o ideologie a protejării, prin măsuri de ordin lingvistic și politici de ordin general, a persoanelor, grupurilor și comunităților defavorizate, a celor aflate în minoritate (etnică, religioasă, sexuală etc.), situate astfel sub riscul discriminării și al segregării. Având la început o adresabilitate focalizată pe situații sociale particulare și o arie de semnificație restrânsă, conceptul a parcurs o evoluție spectaculoasă în cadrul procesului globalizării, extinzându-și aria de acțiune. Astăzi, corectitudinea politică este o politică ea însăși de anvergură globală, care influențează evoluția individului și a societății. Considerată subsecventă marxismului sub forma unei ideologii neomarxiste, cu rădăcinile teoretice în Școala de la Frankfurt, rolul ei director este incontestabil în lumea actuală, care se află sub directa ei acțiune, în ciuda valului de critici care o însoțește.

Ideologia corectitudinii politice se manifestă cu prevalență la *nivel lingvistic*, focalizându-se pe modurile de exprimare și de referire (numire, apreciere, calificare etc.) în raport cu persoanele sau grupurile considerate a fi vulnerabile la nivel social în cadrul majorității. Zona de interes a acesteia nu privește numai prezentul, ci se extinde și asupra trecutului, investigând, într-un demers retroactiv, arii tot mai largi ale culturii și civilizației. În numele corectitudinii politice, anumiți termeni de identificare a unor grupuri umane, considerați peiorativi, sunt înlocuiți cu alții. Același principiu acționează și în cazul unor autori și opere din literatura universală, în sensul schimbării unor moduri de numire ori adresare (*The Adventures of Huckleberry Finn* etc.) sau chiar a titlurilor, considerate rasiste, ofensatoare ori minimalizatoare. Alte cazuri de corectitudine politică pun sub index termeni ca: *B.C.* (Before Christ) și *A.D.* (Anno Domini), *Miss* și *Mrs.* (și pe corespondenții lor din alte limbi, franceză, germană), denumirea unor meserii considerate umilitoare ori chiar cărți întregi, impun folosirea de termeni paraleli pentru fiecare gen în cazul unor funcții și profesii numite tradițional cu substantive masculine, susțin eliminarea unor simboluri definitorii pentru identitatea religioasă (icoanele din școli, crucile de pe biserici) etc. Totul, în numele egalității

de gen, al ideologiei promovate de mișcările feministe, al antidiscriminării, susținerii minorităților și a diversității.

Revenind la prezent, tot în ideea de a proteja persoane și grupuri vulnerabile din punctul de vedere al discriminării, anumiți termeni sunt eliminați și chiar interziși, fiind substituiți cu alții. Trebuie menționat că, în acțiunea ei din ce în ce mai intensă și pe arii tot mai largi, corectitudinea politică intră sub riscul unor abordări excesive, unele situate sub semnul absurdului. În mod paradoxal și ironic, pentru evitarea unor situații critice, uneori extreme, ideologia în cauză promovează soluții care, ele însele, privite din perspectiva opusă, pot fi considerate extreme. Pe principiul acțiunii și reacțiunii, ca într-un joc de oglinzi, în anumite situații, încercând să protejeze anumite grupuri de atitudini ori nume considerate ofensatoare, poate ofensa alte grupuri umane. Există liste cu exemple care pot fi considerate mai degrabă aberante și extreme. Riscul ideologiei în cauză este de a înlocui unele extremismisme cu alte extremismisme, de a deveni din *corectitudine politică* *incorectitudine politică*.

Alte forme de manifestare a corectitudinii politice constau în măsuri și politici pentru susținerea comunităților defavorizate, subsumate conceptului de *discriminare pozitivă*. Acesta se află la antipodul discriminării propriu-zise și se referă la sprijinirea minorității aflate în situații defavorizate și amenințate de discriminare. Două aspecte trebuie subliniate ca teme de preocupare, cu potențial de risc în cadrul conceptului director al corectitudinii politice. Primul e de ordin terminologic. Chiar dacă se numește *discriminare pozitivă*, noțiunea în sine de *discriminare* are o conotație negativă prin excelență și creează astfel un paradox nu numai semantic și conceptual. La nivel logic, conceptul în cauză antrenează ideea că discriminarea pozitivă poate genera, ca într-un sistem de vase comunicante, discriminarea negativă, conturând astfel un cerc vicios. Cel de-al doilea aspect îl traduce pe primul la nivelul realității și se referă la aria de acțiune a discriminării pozitive, care, în tentativa corectă, de vocație socială și umană, de a sprijini pe cineva, ar putea afecta pe altcineva într-o formă sau alta, încălcându-i sau limitându-i drepturile ori libertățile, prin nerespectarea granițelor fine și fragile dintre indivizi și dintre cele două concepte: discriminare pozitivă și discriminare negativă.

Deși pleacă de la o idee cu profundă întemeiere morală, de esență umanistă, corectitudinea politică este amenințată de o serie de riscuri. Prin absolutizarea principiului pe care este construită, prin alunecarea către abordări exagerate, uneori aberante, corectitudinea politică se poate transforma în contrariul a ceea ce este. Abordarea radicală, lipsită de nuanțe, evaluarea rigidă, în afara cadrului istoric și cultural, a unor nume de opere, denominații, termeni etc., pot conduce la situații absurde, groțeste pe alocuri. Raportul sensibil dintre majoritate și minoritate trebuie tratat cu respectarea drepturilor și libertăților ambelor categorii. Accentuarea doar pe drepturile uneia dintre categorii, în termenii corectitudinii politice și ai discriminării pozitive, riscă să afecteze, să limiteze sau chiar să ignore drepturile, libertățile și opțiunile celeilalte. Tendința spre interpretări și abordări extreme a corectitudinii politice o poate situa în contradicție cu principiul de bază al Noului Umanism, care așază omul, libertatea demnitatea, aspirațiile și idealurile sale în centrul lumii contemporane. Din acest punct de vedere, corectitudinea politică în ipostaza excesivă, generatoare de soluții extreme, constituie o amenințare pentru coerența Noului Umanism în procesul metamorfozei acestuia dintr-o utopie, ancorată într-un cer general al umanității, care transcende istoria, dar acoperă și prezentul, în realitate. Pentru a-și îndeplini misiunea pentru care a fost dezvoltată ca o ideologie a lumii contemporane, subsumată Noului Umanism, corectitudinea politică, precum, de altfel, toate celelalte concepte și instrumente de traducere a lor practică, între care, desigur, și discriminarea pozitivă, trebuie abordate cu luciditate, realism, echilibru și responsabilitate pentru toți cei implicați, adică pentru toată societatea, în întreaga ei diversitate.

6. Noul Umanism: Utopie? Distopie? Utopie posibilă?

În vasta ei complexitate și diversitate, lumea de azi este teatrul unor evoluții contradictorii și tendințe divergente. Preocupările pentru om și civilizație, pentru cultură, educație, știință, diversitate culturală, spiritualitate, conservarea și protejarea patrimoniului cultural reprezintă o coordonată de evoluție, dezvoltată prin acte juridice, documente internaționale, tratate europene, legislații naționale, programe și proiecte de anvergură, care culminează cu Anul European al Patrimoniului Cultural 2018. În același timp, se desfășoară procese și fenomene de anvergură mondială care nu susțin întotdeauna eforturile și acțiunile subsumate Noului Umanism sau riscă, cel puțin, să le imprime un nou sens. Chiar dacă astăzi se vorbește deja de „deglobalizare”, mai mult din punct de vedere tehnic, procesul de uniformizare globală continuă în mod vertiginos, fie și numai în virtutea acțiunii tehnologiei digitale. Globalizarea, cu procesele ei subsecvente, cum sunt atenuarea până la ștergerea, pe termen lung, a diversității, amestecul global al populației, uniformizarea civilizației, masificarea societăților, mediocrizarea și anonimizarea omului, constituie un risc la adresa Noului Umanism și, cel puțin, o temă serioasă de reflecție.

Noul Umanism ca ideologie care se cristalizează din mers se dezvoltă într-o epocă dominată, sub toate aspectele existenței, de tehnologia digitală. Tehnologia susține Noul Umanism, este un suport important și un mod de expresie al acestuia, dar, în același timp, riscă să-l diversonizeze, să-l transforme dintr-o utopie de esență umanistă, din seria utopiilor istorice ale civilizației, într-o utopie negativă. Pe de o parte, Noul Umanism se asociază cu tehnologia digitală, pe de altă parte, explozia și extinderea tehnologiei tind să submineze Noul Umanism în însuși substanța lui umanistă. Are loc un proces de remodelare a omului în termeni tehnologici, de digitalizare a existenței și a ființei umane, care implică nu numai partea exterioară a existenței, ci și straturile profunde ale minții, psihicului, subconștientului. Omul prezentului și, mai ales, omul viitorului trăiește, dar ajunge să și gândească și să simtă digital. În mod doar aparent paradoxal, deși tehnologia constituie un vast cadru și suport al educației, cercetării, științei și cunoașterii, tot tehnologia cu atracțiile și provocările ei îi îndepărtează pe mulți, mai ales pe tineri, de educație, de lectură, de studiu aplicat. Impactul tehnologiei asupra existenței și a ființei umane, care transformă individul în *user*, tinde să determine un proces de despiritualizare și dezumanizare a omului.

În formula lui istorică, multiculturalismul constituie un cadru al diversității și colaborării, anticipând cu mult principiul director al Uniunii Europene „unitate în diversitate”. Coexistența comunităților în spiritul valorilor proprii, dar sub auspiciile unui set de valori și principii împărtășite de toți, care transcend diferențele, dialogul și cooperarea fac din multiculturalismul istoric un model de coabitare, cu efecte benefice pe plan social, uman, spiritual și cultural. În același timp însă, mișcările globale de populații, fenomenul în extindere al migrației determină un alt tip de multiculturalism, aflat în plină dezvoltare, un multiculturalism haotic care favorizează amestecul populațiilor, raselor, limbilor, religiilor, culturilor și duce în cele din urmă la diluarea și chiar pierderea identităților proprii. Acest proces de mixaj uman și social poate genera cu timpul pierderea memoriei identitare, a valorilor culturale și spirituale proprii în cercuri sociale tot mai largi și transformarea progresivă a noii populații rezultate din amestecul global într-o masă amorfă, fără identitate, fără valori spirituale întemeietoare, fără repere, orizonturi și idealuri. O astfel de realitate, posibilă date fiind evoluțiile de azi, în linia unul multiculturalism spontan și anarhic, fragmentat la extrem, intră în contradicție cu ideea Noului Umanism.

O temă de importanță majoră o reprezintă corectitudinea politică, un concept complex și controversat, o ideologie dominantă în epoca Noului Umanism. Există posibilitatea ca, prin

absolutizarea principiului, dincolo de limite și nuanțe, prin abordarea rigidă a apărării drepturilor și libertăților, prin exacerbara discriminării pozitive și impunerea unor măsuri care tind să ignore drepturile, opțiunile și opiniile *celorlalți*, corectitudinea politică să constituie un risc și o amenințare din interior la adresa Noului Umanism. Edificată pe o viziune umanistă, cu fundament etic, corectitudinea politică, judecând după unele evoluții de până acum, riscă să sufere, așa-zicând, de prea mult umanism. Augmentarea în viziune și politici a principiilor umanismului duce la grave dezechilibre în cadrul raporturilor sociale și umane și la tensiuni care transformă societatea într-un cadru al discordiei și conflictelor, departe de proiecția umanistă a coexistenței armonioase și sinergiilor create sub semnul unor valori și idealuri comune. O asemenea abordare constituie un exces care dăunează umanismului însuși și Noului Umanism ca proiecție și proces.

În aceste condiții, apar o serie de contradicții între eforturile care se fac la nivel european și internațional subsumate ideii Noului Umanism, care privesc respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, armonia socială, condiția ființei umane, prosperitatea, reformarea și dezvoltarea educației, cercetării, științei și cunoașterii, susținerea și stimularea culturii, protejarea, conservarea și dezvoltarea patrimoniului cultural, și o serie de procese și fenomene care se manifestă activ și dominant în lumea contemporană (globalizarea, pragmatismul valorilor materiale și consumerismul, tehnologia excesivă, multiculturalismul haotic și fragmentat, corectitudinea politică și discriminarea pozitivă duse la extrem). Aceste contradicții pot constitui riscuri și amenințări la adresa Noului Umanism și îl pot submina din exterior și interior. Depășirea lor reprezintă condiția fundamentală a transformării Utopiei într-o utopie posibilă, deci, cu timpul, în realitate. Altfel, există în istorie exemple de utopii, mai mici sau mai mari, care, când au fost transpuse în realitate, au devenit distopii.

BIBLIOGRAPHY

- Ben Rafael, Eliézer, Sternberg, Yitzhak, *Identity, Culture and Globalization*, BRILL, 2002
Carey, John, *The Faber Book of Utopias*, Faber & Faber, 2000
Fukuyama, Francis, *The End of History and the Last Man*, Penguin Books Limited, 1993
Harari, Yuval Noah, *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*, Harvill Secker, 2015
Harari, Yuval Noah, *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii*, Polirom, 2017
Hughes, Geoffrey, *Political Correctness: A History of Semantics and Culture*, John Wiley & Sons, 2011
Huntington, Samuel, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, 1997
Ivan, Sorin, *The Challenge of the New Humanism*, Renaissance, 2012
Kahn, J. S., *Culture, Multiculture, Postculture*, Sage, 1995
Lea, John, *Political Correctness and Higher Education: British and American Perspectives*, Routledge, 2010
Lohr, Steve, *Data-ism: The Revolution Transforming Decision Making, Consumer Behavior, and Almost Everything Else*, Harper Collins, 2015
McLuhan, Marshall, Powers, Bruce, *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*, Oxford University Press, 1992
Mehta, Venu, *Multiculturalism & Globalization: Society, Literature, Education*, Prestige Books International, 2013
Murdock, Elke, *Multiculturalism, Identity and Difference: Experiences of Culture Contact*, Springer, 2016
Segal, Howard P., *Utopias: A Brief History from Ancient Writings to Virtual Communities*, John Wiley & Sons, 2012

I.Boldea, C. Sigmirean, D.-M.Buda

THE CHALLENGES OF COMMUNICATION. Contexts and Strategies in the World of Globalism

Schwartz, Howard, *The Revolt of the Primitive: An Inquiry into the Roots of Political Correctness*, Routledge, 2017

Toffler, Alvin, *Future Shock*, Random House Publishing Group, 1984

Wilson, John K., *The Myth of Political Correctness: The Conservative Attack on Higher Education*, Duke University Press, 1995